

УДК 322.146.2

DOI: 10.18524/2413-9998/2019.3(43).183647

С. Б. Колодинський,

доктор економічних наук, професор
професор кафедри менеджменту та маркетингу
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Дідріхсона 4, Одеса, 65000, Україна
e-mail: kolodi@ukr.net

О. В. Захарченко,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і маркетингу
Одеська державна академія будівництва та архітектури
Дідріхсона 4, Одеса, 65000, Україна
e-mail: robin_a@ukr.net

М. А. Засць,

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, 65058, Україна
e-mail: mikolazaets@gmail.com

ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Сьогодні ВЕЗ існують в державах, різних за рівнем і характеру економічного розвитку. Вони є в промислово розвинених країнах (ПРК), в нових індустріальних країнах (НІК), в країнах, що розвиваються (РК) і в країнах, що переходять до ринкової економіки. Їх розподіл по планеті дуже нерівномірний. Найбільшим динамізмом процес створення ВЕЗ характеризується в країнах, що розвиваються. Так, якщо в 1960 р в цій групі країн їх було дві, в 1975 р -79, 1981 р.-96, 1985 р.-264, то до середини 90-х рр. вже налічувалося понад 900 зон. Через ВЕЗ проходить близько 10% світового товарообігу, причому темпи зростання в них обсягів експорту та імпорту досить високі. За оцінками фахівців Центру ООН по транснаціональним корпораціям (ТНК), до середини 90-х рр. чисельність зайнятих в ВЕЗ перевищила 3 млн. чоловік.

Завдання на сьогодні полягає в тому, щоб забезпечити необхідну теоретико-методологічну основу феномена ВЕЗ в світогосподарських зв'язках, узагальнити світовий досвід їх створення і функціонування в країнах з різним рівнем економічного розвитку і на основі критичного аналізу світової та вітчизняної прак-

тики забезпечити засвоєння і успішне застосування отриманих знань у практичній діяльності.

Ключові слова: вільні економічні зони; зовнішньоекономічні зв'язки; види вільних зон.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У законі України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних /вільних/ економічних зон» наводиться таке визначення: спеціальна /вільна/ економічна зона являє собою частину території України, в якій встановлюється і діє спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної /вільної/ економічної зони застосовується пільгові податкові, митні, валютно-фінансові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб. Разом з тим, визначається що статус, термін і територія спеціальної економічної зони встановлюється Верховною Радою України шляхом прийняття окремого Закону для кожної спеціальної / вільної / економічної зони.

В даний час в Україні прийнято принципи рішення про створення зон вільного підприємництва. Так, в нашому регіоні ними стануть міста Одеса, Ізмаїл, Кілія, Рені, Теплодар, Южний та ін. Є пропозиції про створення ЗСП і в ряді інших регіонів. Однак, принципове рішення означає лише початок тривалого процесу залучення країни до міжнародного ринку і інтернаціоналізації виробництва і потребує всебічного наукового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній науковій літературі та публіцистиці існує немислима плутанина в термінах, пов'язаних з характеристикою ВЕЗ. Справа в тому, що не існує строго визначене поняття цього явища. ВЕЗ має безліч форм: від найпростіших «вільних митних територій», «безмитних зон», «зон вільної торгівлі», «промислово-торговельних зон» до високоорганізованих «спеціальних економічних зон», «техніко-впроваджувальних зон», «особливих економічних районів» і т.д. З певною часткою умовності все різноманіття ВЕЗ можна розділити на окремі групи, які викладено в багатьох роботах вітчизняних та іноземних економістів, таких як Мельник Т. М. [1],

Уманців Ю. М., Міняйло О. І. [2], Чжан Дун'ян [3], Ануфрієва К. В. [4], Долгов С. И., Кретов И. И. [5] та багатьох інших.

Постановка завдання. В статті проаналізовано багатий світовий досвід стосовно створення вільних економічних зон та визначено основні закономірності, які пов'язані зі створенням різноманітних вільних або спеціальних економічних зон, які в кожній країні відіграють унікальну, суто вузьку і специфічну роль. На основі багатого практичного матеріалу та великої кількості публікацій зроблено спробу визначити умови, за яких світовий досвід можна застосувати до умов України і надані пропозиції щодо розширення кількості та посилення якості створюваних вільних або спеціальних зон в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Все різноманіття ВЕЗ можна розділити на дві окремі групи: зони, пов'язані виключно (або переважно) з рухом товарів на міжнародному ринку та зони, що поєднують міжнародну підприємницьку діяльність і міжнародну торгівлю.

Слід зазначити, що цей поділ не має критеріїв з точки зору просторості території. Так, існують не тільки локальні, розташовані в районах портів, станцій тощо безмитні зони, але і такі великі зони безмитної торгівлі, як місто Роттердам. У той же час «виробничі» або зони спільного підприємництва (ЗСП) включають як гігантські особливі економічні райони (КНР), так і невеликі райони і навіть окремі підприємства. Загальним для всіх цих утворень є те, що на території ЗСП встановлюється особливий митний режим. Найбільш визнаним у світовій практиці є визначення ЗСП (по міжнародній термінології – «зони-франко»). Як наведено в Кіотської Конвенції (1973 р.), де під ЗСП розуміють частину території країни, на якій товари розглядаються як об'єкти, що знаходяться за межами митної території, і тому не піддаються звичайному митному контролю та оподаткуванню. Що стосується всіх інших умов (повна йди часткове скасування мит, умови руху капіталу, товарів, робочої сили, особливості законодавства тощо), то все це і визначає тип зони [2, с. 37–39].

Цілі створення ЗСП варіюються в широких межах в залежності від економічних, соціальних, іноді політичних умов тієї чи іншої

країни. Цілком очевидно, що цілі, які ставляться, при створенні спільної зони, наприклад в Саудівській Аравії або в Індії цілком різні, як за формою, так і за змістом. Їх можна в узагальненому вигляді представити таким чином:

1. Залучення передовий (по відношенню до національної) технології.
2. Активізація економіки шляхом залучення іноземного капіталу.
3. Отримання валютних надходжень і, таким чином, збільшення валютних запасів.
4. Насичення внутрішнього споживчого ринку.
5. Підвищення рівня зайнятості населення та якісного стану робочої сили.
6. Придбання світового досвіду в галузі управління економікою, міжнародного підприємництва, сучасної ринкової економіки.
7. Створення сучасної ринкової інфраструктури.
8. Прискорений розвиток «депресивних районів».

Залежно від ранжирування наведених цілей будується і стратегія розвитку зон спільного підприємництва (ЗСП). Однак у всіх випадках центральними питаннями є способи залучення іноземного капіталу і стимулювання спільних і іноземних підприємств. У різних країнах застосовуються різні заходи юридичного, економічного, адміністративного характеру. Що стосується юридичних заходів, то це перш за все відноситься до створення правових гарантій іноземних інвестицій. У багатьох країнах це вирішується на конституційному рівні. Так, в Конституції КНР в 1982 р. була внесена стаття 18, яка законодавчо закріпила стратегію «відритих дверей» щодо іноземного капіталу.

Гарантії недоторканності іноземних капіталів закріплені в конституціях ряду країн, як правило, залучення іноземного капіталу спирається на серйозну правову базу. Наприклад, в Китаї, де ЗСП надається дуже велике значення, прийнято низку розлогих законів, які визначали умови для іноземних інвестицій і характер функціонування іноземних і змішаних підприємств. Найважливіші з них: «Закон про спільні підприємства, які засновані на китайському і іноземних капіталах», прийнятий в 1979 році, «Закон

про підприємства, повністю заснованих на іноземному капіталі» (1986 рік), «Постанова про підтримку іноземних інвестицій» (1986 рік). Ці найважливіші закони доповнюють понад сто відповідних нормативних актів.

Економічні заходи по залученню іноземного капіталу вельми різноманітні. До них модно віднести наступні:

- повне або часткове звільнення від митних зборів на імпортовану обладнання, сировину та інші компоненти виробництва;
- пільгове оподаткування прибутків. В цьому плані дуже цікавий досвід КНР. Там спільні (СП) і іноземні підприємства мають цілий ряд пільг. З СП стягується значно менший податок ніж з державних підприємств (30 %). Якщо іноземне підприємство розташоване в особливому економічному районі, то з нього стягується податок всього в 15 % (в Гонконзі – 17 %);
- звільнення (повне або часткове) від прибуткового податку;
- введення експортних пільг і стимулів на все обладнання, сировину та компоненти, ввезені в ЗСП з інших районів країни. Іншими словами, вони розглядаються як експортні товари;
- пільгові умови експорту;
- звільнення від місцевих податків або пільгове оподаткування;
- дозвіл на будь-які форми іноземних інвестицій;
- пільгове експортне та імпортне ліцензування;
- вільна репатріація прибутку, дуже важлива умова нормально функціонування іноземного капіталу.

У більшості країн передбачається вільна репатріація прибутків з ЗСП. Так, Китай був змушений скасувати в 1983 р. податок (10 %) на вивезення прибутків як бар'єр для залучення капіталу.

- створення в ЗСП особливого валютного режиму, що забезпечує повну або часткову конверсію національної валюти;
- підвищені банківські ставки на валютні вклади;
- знижена орендна плата за комунальні послуги, транспортні тарифи;
- прискорена амортизація;
- створення сучасної ринкової інфраструктури і сервісної мережі;
- надання державних (іноді безпроцентних) запозичень і кредитів іноземним і змішаним підприємствам [3, с. 3–9].

Зрозуміло, наведений комплекс стимулюючих економічних заходів носить збірний характер. Так, державне фінансування іноземних і спільних підприємств застосовується в країнах, більше зацікавлених у розвитку національного виробництва, ніж у валютних надходженнях (Саудівська Аравія надає безвідсоткові позики в розмірі до 50 % вартості підприємства).

У багатьох країнах розвинена система стимулювання великих і довгострокових інвестицій. Велике значення в багатьох країнах надається залученню капіталів «зарубіжних співвітчизників».

Система заохочення іноземних інвестицій поєднується із заходами державного регулювання діяльності СП і іноземних корпорацій. Застосовуються важелі економічного і адміністративного стимулювання вкладення капіталів в окремі галузі. Так, в КНР існують додаткові пільги для підприємств, розміщених в сфері сільського і лісового господарства.

Часто заохочується використання місцевих матеріалів з метою прискореного освоєння території. У ЗСП, розташованій в бразильській Амазонії, підприємства зобов'язані використовувати при виробництві товарів сировинні матеріали даного регіону.

Найчастіше з метою захисту національного капіталу в ЗСП вводяться обмеження на продаж на національному ринку. Так, в Південній Кореї іноземні фірми зобов'язані всю продукцію поставляти на експорт. У Малайзії вони повинні експортувати не менше 80 % своєї продукції. На Філіппінах – на суму не менше 1 млн. песо на рік. У ряді країн існують обмеження нижньої частки іноземного капіталу в СП (в КНР – 25 %).

Сьогоднішня практика світового господарства нараховує близько 30 різновидностей СЕЗ. Тому, щоб краще орієнтуватися в їх різноманітті, важливо визначити, що розуміється під ВЕЗ або СЕЗ. Аналіз наявної спеціальної літератури, в правових актах визначень привів нас до необхідності виділити основні з них.

Пропонована класифікація ВЕЗ з урахуванням особливостей кожної зони дозволяє виявити наступну їх типізацію, але вже на рівні найістотніших характеристик. При цьому найбільш важливі риси ВЕЗ повинні розглядатися щонайменше в таких аспектах:

- з точки зору конкретної економіки – організаційних форм господарської діяльності, які мають переваги в її межах;
- з точки зору розміщення продуктивних сил на території країни;
- з точки зору економічних відносин виробництва і розподілу необхідного і додаткового продукту, виробленого в ВЕЗ;
- з точки зору здатності до дифузійного розширення її кордонів на інші, пов'язані з нею господарські сфери, галузі, території [4, с. 30-38].

Саме такий підхід, на наш погляд, дозволив наблизитися до визначення найбільш загальною (в ідеалі – універсальної) дефініції ВЕЗ.

У першому наближенні ВЕЗ можна визначити як складову частину господарського комплексу країни, спеціально виділяється на даному етапі із загального економічного контексту в якості пріоритетної, що забезпечує розподіл і виробництво суспільного продукту, включаючи іноземний продукт для досягнення при цьому певної конкретної мети в соціально-економічному розвитку країни. Під це визначення, на наш погляд, підходить до всіх існуючих нині різноманітних вільних економічних зон.

Однак, на що б вони не були орієнтовані в своїй діяльності, зона завжди вирішує одну або кілька певних соціально-економічних задач, спеціально поставлених перед нею і виділяють цю складову частину із загального ряду господарюючих суб'єктів і господарської практики.

Найчастіше в якості таких цілей визначається інтегрування в світове господарство через ВЕЗ (яку можна визначити як своєрідний «шлюз») всієї країни. При цьому не має значення, яка більш дрібна, окрема «підціль» ставиться державою, що створює ВЕЗ, нарощування експорту товару, імпорту капіталу, залучення передових високих технологій, відповідна підготовка кадрів тощо.

Цікаво відзначити, що при створенні будь-якого типу ВЕЗ в них створюються такі умови, в яких досить швидко визріває виробнича інфраструктура, адекватна сучасної світогосподарській сфері. Цю особливість зазначає Мельник Т. М. [1, с. 27–30]. Зокрема, він пише, що в економічній зоні створюються не тільки пе-

редумови для технічної прийнятності, узгодженості інфраструктурі імпортним обладнанням, привнесеними компонентами, а й умови для технічної оснащеності, тобто в даній інфраструктурі прищеплюється весь технологічний ланцюжок.

Таким чином, усувається одна з основних причин відторгнення високотехнологічного обладнання в багатьох країнах, що розвиваються. Це дуже важливо. Але це тільки одна сторона розгляду ВЕЗ з точки зору конкретної національної економіки. Інша сторона полягає в тому, що створення нової виробничої та іншої інфраструктури в ВЕЗ обов'язково привносить в конкретну національну економіку сторонні для неї способи виробництва, пов'язані перш за все з формами підприємництва. По-іншому (ніж у всій економіці) здійснюються фінансування, виробничо-збутова діяльність.

Для ВЕЗ характерним є розвиток міжнародної економічної співпраці практично у всіх можливих формах, що дає пульс не тільки до постійного добудування необхідних для даного рівня розвитку частин інфраструктури в ВЕЗ, а й до відсікання (ліквідації) відмерлих управлінських ланок, технологічних ланцюгів тощо. Це означає послідовну, неухильну оптимізацію економічного комплексу ВЕЗ і його вбудовування як в національну, так і в світову економіку.

Розглядаючи ВЕЗ з точки зору розміщення продуктивних сил слід мати на увазі, що, визначаючи ту чи іншу частину території країни в якості вільної економічної зони для досягнення конкретної мети, держава досягає її, розвиваючи там конкретні галузі виробництва. При цьому воно використовує наявні там фактори виробництва та залучає відсутні як зі своєї території (наприклад, робочу силу), так і з інших країн (наприклад, капітал, технології тощо). Результатом такої діяльності держави неминуче є зміни в розміщенні продуктивних сил, економічних потенціалів окремих регіонів і країни в цілому [5, с. 76–79].

Ця характеристика, так само як і попередня, на наш погляд, властива всім різновидам ВЕЗ. Справді, ВЕЗ – це завжди більша або менша частина національної території, і завжди її еконо-

мічний потенціал (як би він не виглядав – будь-то промислові підприємства або банківські установи, морська пристань або торговий прилавок тощо) орієнтований на вирішення специфічної задачі (або комплексу задач), що виводить цю частину території країни із загального ряду, але вирішальною проблемою оптимального розміщення продуктивних сил в країні в цілому і інтеграції її в світове господарство.

Для ВЕЗ характерні особливі, в порівнянні з усією країною, економічні відносини виробництва і розподілу необхідного та додаткового продукту, виробленого на його території. Ці відносини можуть бути визначені як навмисно видозмінені і порівняно з діючими в даній країні.

Обмовимося, однак, що дана характеристика менш універсальна, ніж дві попередні. Вона застосовна тільки до тих зон, які створюються в перехідних економіках. Але при цьому не має значення, від якої економіки до якої здійснюється перехід.

Необхідно підкреслити, що на перше місце слід ставити відносини розподілу, а не виробництва, оскільки саме вони характерні для всіх без винятку типів вільних економічних зон. Саме в такому контексті така ознака притаманний будь-якій ВЕЗ. Чи йде мова про експортно-виробничої або митній зоні, про товарно-складської або технополіс, про порто-франко або «митні оазиси» – в будь-якому випадку в основі цього явища обов'язково лежать економічні відносини, пов'язані з розподілом і виробництвом необхідного і додаткового суспільного продукту, причому такі відносини, які відрізняються від загального економічного контексту даної країни. І ця відмінність здійснено державою навмисно для досягнення певних цілей – будь-то залучення іноземного капіталу або товарної маси, збільшення валютних надходжень або підвищення ступеня зайнятості, стимулювання експорту або розвиток виробництва в цілому тощо.

Є ще одна, спільна для будь-яких ВЕЗ, риса, яка характеризує їх, це здатність до дифузійного розширення і поширенню своїх кордонів на інші пов'язані з нею, безпосередньо або опосередковано, господарські сфери, галузі, території. Ця риса виникає з

того, що, незважаючи на певну відособленість, ВЕЗ завжди залишаються невід'ємною частиною національного господарського організму. Тому все наслідки їх розвитку повинні відбиватися і обов'язково відображаються на національній економіці. Так, стихійність, відсутність опрацювання динаміки (етапності) в формування ВЕЗ може призводити до негативних наслідків в самій зоні і в економіці всієї країни. Позитивне дифузне вплив ВЕЗ проявляється в перетворенні території ВЕЗ і галузей, в підтягуванні їх до світового рівня не тільки в технічному плані, але і в інших відносинах, тим самим сприяючи інтернаціоналізації відтворювальних процесів в інших сферах господарства, економічних регіонах і навіть інших країнах.

Практично у всіх існуючих визначеннях ВЕЗ міститься ознака, що характеризує їх кордон. Ми згодні з тими авторами, котрі вважають цю ознаку істотною. На нашу думку, хоч як би організовувалася б ВЕЗ, вона завжди відокремлена від решти країни (перш за все, від її економіки) митним кордоном.

Це зафіксовано в широко визнаному визначенні вільної зони (або зони-порто-франко), яка була наведена у VIII додатку до Кіотської конвенції 1973 р., «Де вона розуміється як частина території країни, на якій товари розглядаються як об'єкти, що знаходяться за межами національної митної території і тому не піддаються звичайному митному контролю і оподаткуванню». Причому головним тут є не наявність кордону, а то, заради чого вона створюється, а саме – заради надання пільг інвесторам зони [5, с. 341–349].

Але вільні зони завжди мають кордон і для громадян, зайнятих на їх території. На цих межах встановлюється спеціальний пропускний режим, але яка б межа не відокремлювала територію ВЕЗ від інших територій країни, ВЕЗ завжди залишається під юрисдикцією держави, її територією, ніколи не користується правом екстериторіальності. Тому ми вважаємо правомірним розглядати ВЕЗ як умисне створене державою «вкраплення» в національну економічну середу і яка економічно значно відрізняється від неї. І вже ні в якому разі не можна розглядати кордон ВЕЗ як

міжфірмовий стик, на якому реалізується сучасне МРТ, які переступили рамки національних кордонів. В іншому випадку в якості ВЕЗ можна розглядатися будь-яка держава, яка приймає прямі іноземні інвестиції і дозволяє створювати на своїй території повністю іноземні або спільні підприємства. Міркування про те, що в цьому випадку проглядається контур механізму виходу національної економіки на новий стик МРТ, не змінюють істоти наших заперечень. Країна може вийти на якісно новий рівень розвитку і без ВЕЗ, користуючись або не користуючись іноземним капіталом, хоча наявність останнього може істотно полегшити це завдання.

Узагальнюючи викладені вище істотні ознаки ВЕЗ, сформулюємо загальну її дефініцію. Під ВЕЗ розуміється суверенна територія держави (держав), що є складовою частиною господарського комплексу країни (групи країн), де забезпечується виробництво і розподіл суспільного продукту для досягнення певної конкретної загальнонаціональної інтегрованої, корпоративної мети з використанням спеціальних механізмів регулювання суспільно-економічних відносин виробництва і розподілу, здатних до дифузійного розширення і поширенню її кордонів.

У світовій практиці існує широка різноманітність типів ВЕЗ, кожен з яких поряд з обов'язковою наявністю зазначених вище спільних рис має специфіку. Специфіка обумовлена безліччю факторів і їх поєднанням в кожному конкретному випадку. У тому числі слід зазначити розташування, конфігурацію, розмір території, на котрій розташовується ВЕЗ; наявність і якість виробничих та інших ресурсів; особливості природних, економічних та інших умов, в котрих ці ресурси реалізуються; завдання, які держава ставила перед собою і перед ВЕЗ при її створенні; функції, які воно йому делегувало для вирішення поставлених завдань і досягнення намічених цілей.

Вид діяльності, що переважає на території тієї чи іншої економічної зони, дозволяє виділити наступні її типи. Перший тип – торгово-складські зони. Зони, в яких товари іноземного походження можуть зберігатися, продаватися і купуватися без оплати звичайних мит. Це – безмитна торгово-складська зона. Саме її

визначення дала Кіотська конвенція. Для цих зон характерні три основних ознаки:

- по-перше, вони створюються для обслуговування світового ринку;
- по-друге, на них не поширюються чимало податкових норм і митні обмеження, що діють на решті території країни («митна екстериторіальність»);
- по-третє, незважаючи на те, що вони є в певному сенсі «вільними», на них поширюється державне регулювання зовнішньоекономічних зв'язків.

Перша зона такого роду в Європі виникла в кінці 50-х рр. в Ірландії, потім вони набули поширення головним чином в країнах, що розвиваються, які стали їх використовувати в якості одного з основних інструментів переходу до стратегії розвитку від імпортозамінної до експортно-орієнтованого виробництва. Популярність подібних зон особливо зросла в 80-і рр., коли ряд країн, що розвиваються з експортною орієнтацією економіки увійшов в розряд нових індустріальних країн.

У складі вільних торгово-складських зон фахівці виділяють зони зовнішньої торгівлі (США), вільні митні зони (Угорщина, Югославія), вільні безмитні зони (Болгарія) і вільні порти (Германія). Торгово-складські зони створюються не тільки для прийому, зберігання (як правило, на термін до 1 року), обробки товарів з подальшою їх купівлею і продажем, а й для здійснення операцій, що поліпшують споживчі властивості цих товарів. На їх території підприємства можуть займатися великої виставковою діяльністю, організувати торги і представляти банківські та страхові послуги, не стягуючи торгових мит, а також податку на додану вартість в результаті поліпшення споживчих властивостей товару. В їх число входять навіть «дьюті-фрі», в яких здійснюється безмитна роздрібний продаж товарів у великих міжродних аеро- і морських портах. Тому вони нерідко забезпечують додаткові валютні надходження за рахунок консигнаційних складів, здачі приміщень в оренду для виставок, переробки і обслуговуванню транзитних вантажів тощо.

Вільні порти як вид торгово-складської зони крім названих функцій виконують навантаження, розвантаження, переванта-

ження товарів, розміщуючи на своїй території склади товарних бірж, а також забезпечують ремонт і обслуговування суден.

У своєму розвитку торговельні зони набувають додатково до функції полегшення транзитної торгівлі функцію виробництва товарів, орієнтованих на внутрішній ринок. Це найбільш яскраво можна простежити на прикладі зон зовнішньої торгівлі США, які від традиційної ролі «торгових центрів» поступово переходили до виробництва товарів, велика частина яких імпортувалася на внутрішній ринок.

Торгово-складські зони в чистому вигляді зустрічаються дуже рідко. В даний час найбільш розповсюдженими є промислові, або експортно-виробничі, зони. У них створюються промислові підприємства, в тому числі і «викруткового» типу, які на базі імпортних напівфабрикатів і компонентів виробляють товари для експорту. Можлива ситуація, коли кінцева експортна продукція виробляється на базі місцевої сировини, але з використанням імпортного обладнання і технології або інших комбінацій основних факторів і елементів виробництва. Найбільшого поширення вони отримали в країнах Азії (близько 20), Африки, Латинської Америки (понад 60). Є також зони такого типу в Угорщині, Румунії, Югославії, КНР, а також у Великобританії, США (зони підприємств – Enterprize Zones). Відмінна риса цих зон полягає в тому, що, використовуючи пільговий валютно-фінансовий і правовий режими, держава на території зони забезпечує розвиток найбільш пріоритетних галузей промисловості або на території депресивних районів стимулює експортне промислове виробництво,

Висновки та пропозиції. Таким чином, найкращі умови для збільшення обсягу торгівлі в міжнародних ВЕЗ виникають при високоеластичному імпортному попиті і наявності в одній з країн-партнерів по ВЕЗ або митного союзу витрат виробництва, що наближаються до світового рівня і навпаки. Найменш ефективним буде приєднання до ВЕЗ або митного союзу в разі нееластичного імпортного попиту і високих витрат виробництва в усіх країнах-партнерах. Ці умови треба враховувати при створенні вільних або спеціальних економічних зон в Україні.

Список використаної літератури

1. Мельник Т. М. Зовнішня торгівля послугами у контексті постіндустріального розвитку України. *Економіка України*. 2018. № 9. С. 26-32.
2. Уманців Ю. М., Міняйло О. І. Економічна політика держави за умов глобальних трансформацій. *Економіка України*. 2018. № 9. С. 37-45.
3. Чжан Дун'ян. Тенденції розвитку і перспективи торгівельно-економічного співробітництва між Китаєм і Україною. *Економіка України*. 2018. № 6. С. 3-9.
4. Ануфрієва К. В. Інституційні та фінансові складові нарощування експорту України. *Економіка України*. 2018. № 8. С. 30-38.
5. Долгов С. И., Кретов И. И. Предприятие на внешних рынках: внешнеторговое дело: Учебник. Москва : Изд-во БЕК, 1997. 784 с.

Стаття надійшла 15.09.2019 р.

С. Б. Колодинский,

доктор экономических наук, профессор
профессор кафедры менеджмента и маркетинга
Одесская государственная академия строительства и архитектуры
Дидрихсона 4, Одесса, 65000, Украина
e-mail: kolodi@ukr.net

О. В. Захарченко,

кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры менеджмента и маркетинга
Одесская государственная академия строительства и архитектуры
Дидрихсона 4, Одесса, 65000, Украина
e-mail: robin_a@ukr.net

Н. А. Заец,

кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры менеджмента
Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина
e-mail: mikolazaets@gmail.com

СВОБОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗОНЫ В СОВРЕМЕННОЙ СИСТЕМЕ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ

Сегодня СЭЗ существуют в государствах, различных по уровню и характеру экономического развития. Они есть в промышленно развитых странах (ПРС), в новых индустриальных странах (НИС), в развивающихся странах (РС) и в

странах, переходящих к рыночной экономике. Их распределение по планете весьма неравномерно. Наибольшим динамизмом процесс создания СЭЗ характеризуется в развивающихся странах. Так, если в 1960 г. в этой группе стран их было две, в 1975 г. – 79, 1981 г. – 96, 1985 г. – 264, то к середине 90-х гг. уже насчитывалось более 900 зон. Через СЭЗ проходит около 10% мирового товарооборота, причем темпы роста в них объемов экспорта и импорта весьма высоки. По оценкам специалистов Центра ООН по транснациональным корпорациям (ТНК), к середине 2000-х гг. численность занятых в СЭЗ превысила 3 млн. человек.

Задача сегодняшнего дня состоит в том, чтобы обеспечить необходимую теоретико-методологическую основу феномена СЭЗ в мирохозяйственных связях, обобщить мировой опыт их создания и функционирования в странах с различным уровнем экономического развития и на основе критического анализа мировой и отечественной практики обеспечить усвоение и успешное применение полученных знаний в практической деятельности.

Ключевые слова: свободные экономические зоны; внешнеэкономические связи; виды свободных зон.

S. B. Kolodinsky,

Doctor of Economics, Professor

Professor, Department of Management and Marketing

Odessa State Academy of Construction and Architecture

Didrichson 4, Odessa, 65000, Ukraine

e-mail: kolodi@ukr.net

O. V. Zakharchenko,

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor, Department of Management and Marketing

Odessa State Academy of Construction and Architecture

Didrichson 4, Odessa, 65000, Ukraine

e-mail: robin_a@ukr.net

M. A. Zaets,

PhD in Economics, Associate Professor

Associate Professor, Department of Management

of Odessa I. I. Mechnikov National University,

24/26, Frantsuzkiy av., Odessa, 65044, Ukraine

e-mail: mikolazaets@gmail.com

FREE ECONOMIC ZONES IN THE MODERN SYSTEM OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS

Today, FEZs exist in states that are different in level and nature of economic development. They are in industrialized countries (IC), in new industrial countries (NIC),

in developing countries (DC) and in countries transitioning to a market economy. Their distribution on the planet is very uneven. The process of creating free economic zones is characterized by the greatest dynamism in developing countries. So, if in 1960 there were two of them in this group of countries, in 1975 – 79, 1981 – 96, 1985 – 264. Then by the mid-90s, there were already more than 900 zones. About 10 % of the global commodity circulation passes through the FEZ, and the growth rates of export and import volumes in them are very high. According to experts of the UN Center for Transnational Corporations (TNCs), by the mid-2000s the number of people employed in the FEZ exceeded 3 million people.

The task of today is to provide the necessary theoretical and methodological basis for the phenomenon of free economic zones in world economic relations, to generalize the world experience of their creation and functioning in countries with different levels of economic development, and on the basis of a critical analysis of world and domestic practice to ensure the assimilation and successful application of the knowledge gained in practice.

Keywords: free economic zones; foreign economic relations; types of free zones.

References

1. Melnyk, T. M. (2018). Zovnishnia torhivlia posluhamy u konteksti postindustrialnoho rozvytku Ukrainy [The offer of trade in services in the context of post-industrial development of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, Vol. 9, Pp. 26-32. [In Ukrainian].
2. Umantsiv, Yu. M. & Miniailo, O. I. (2018). Ekonomichna polityka derzhavy za umov hlobalnykh transformatsii [Economic policy power for the minds of global transformation]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, Vol. 9, Pp. 37-45. [In Ukrainian].
3. Chzhan, Dunian. (2018). Tendentsii rozvytku i perspektyvy torhivno-ekonomichnoho spivrobotnytstva mizh Kytaiem i Ukrainoiu [Tendencies of development and prospects of commercial and economic development of China and Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, Vol. 6, Pp. 3-9. [In Ukrainian].
4. Anufriieva, K. V. (2018). Instytutysiini ta finansovi skladovi naroshchuvannia eksportu Ukrainy [Institutional and financial warehouses and export of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy. – Economy of Ukraine*, No. 8. P. 30-38. [In Ukrainian].
5. Dolgov, S. I. & Kretov, I. I. (1997). Predpriiatie na vneshnikh rynkakh: vneshnetorgovoe delo: Uchebnik [Enterprise in foreign markets: foreign trade: Manual]. Moskva : Izd-vo BEK. [In Russian].